

Paksus kirjas on saadetud kiri, tavalises kirjas on saabunud vastus.

-----Original Message-----

From: Fred Puss [mailto:fred@isik.ee]
Sent: 1. september 2008. a. 11:53
To: info@dp.gov.ee
Cc: monika.mikiver@oiguskantsler.ee
Subject: soovituslik juhend suguvõsaurijatele

Andmekaitse Inspektsioon

Tere!

Eesti Genealoogia Seltsi nimel pöördun AKI poole soovitusliku juhendi kooskõlastamiseks suguvõsaurijate jaoks. Sel teemal on olnud viimasel ajal palju juttu meedias (Eesti Päevalehes, Vikerraadios, Kuku Raadios) ning probleem on tõsine, puudutades tuhandeid suguvõsaurijaid ning sadu tuhandeid uuritavaid. Milliseid andmeid võivad suguvõsaurijad avalikustada (enamasti on nendel avalikustamise kanaliteks Internet ning raamatud), milliseid mitte. Omaette uurimise puhul IKS § 2 lg 1 p 1 alusel probleeme pole, alljärgnevad küsimused on kõik andmete avalikustamise kohta.

-----Original Message-----

From: Elve Adamson [mailto:Elve.Adamson@dp.gov.ee]
Sent: 26. september 2008. a. 10:24
To: 'FRED@ISIK.EE'
Cc: Eret Kolla
Subject: Vastuseks selgitustaotlusele

Vastuseks selgitustaotlusele

Lugupeetav Fred Puss

Andmekaitse Inspektsioonile on laekunud Teie selgitustaotlus, milles palute selgitada sugupuude koostamisel andmete avalikustamise lubatavust.

1. Kui üks sugulane annab ka teiste põlvnemisandmeid (oma lapsed ja lapselapsed, õed-vennad, vanemad, tädid-onud), siis kas neid andmeid võib avalikustada? Jutt käib eelkõige tavaliste sugulussuhete (st mitte lapsendamised, mitteametlikud isad, perekonnaelu üksikasju kirjeldavad andmed jmt) andmetest. Näiteks sellistest, mida on kümneid tuhandeid olemas juba ning millest paljude lingid on leitavad http://www.neti.ee/cgi-bin/teema/HARIDUS_JA_KULTUUR/Teadus/Genealoogia/ alt.

1. Isikuandmete kaitse seaduse § 12 lõige 1 sätestab isikuandmete töötlemise lubatavuse. Nimetatud sätte kohaselt on isikuandmete töötlemine lubatud kas isiku nõusolekul või kui seadusest tuleb konkreetne volitusnorm. Isikuandmete kaitse seadus loeb isikuandmete töötlemiseks igasuguse isikuandmetega tehtava toiminguga sh ka edastamise ja avalikustamise. Seega ei saa üks sugulane anda teise eest nõusolekut isikuandmete töötlemiseks.

2. Kas eraeluliste andmete avalikustamisel tuleb viidata, et asjaosaliselt (või tema surma puhul alla 30 aasta tagasi IKS § 13 lg 1 määratud isikute ringilt) on nõusolek olemas? Kas võib seda viidet kirja panna üldiselt kõikide andmete kohta (näiteks raamatu eessõnas)?

2. Alates 01.01.2008 kehtima hakanud uues isikuandmete kaitse seaduse redaktsioonis on loobutud eraeluliste isikuandmete mõistest ning on jäädud üldarusaadava kaksikjaotuse juurde, tuues isikuandmete erilist kaitset vajava alaliigina välja üksnes delikaatsed isikuandmed, mis ei tähenda aga seda, et nn tavalised isikuandmed ei vaja kaitset.

Kuigi seadus ei kohusta isikuandmete avalikustamisel otseselt lisama viidet, et andmete avalikustamiseks on olemas sugulaste nõusolek (surnud isikute puhul), siis on mõistlik seda teha, sest kui üks laps on andnud vanemate andmete avalikustamiseks nõusoleku ei pruugi seda teised lapsed (sugulased) teada.

3. Kuidas "külajutte" võib avalikustada? Neid on väga mitmesuguseid, kuid need võivad sisaldada eraelulisi andmeid (sh surnud inimeste kohta). Väljavõte ühest Internetis leiduvast suguvõsa andmestikust (andmed on väidetavalt saadud naisterahvalt (jutustajalt), kes oli nende inimestega seotud, kuid olemas on ka vähemalt kõige olulisemate andmesubjektide nõusolek andmete avalikustamiseks):

"1951. aasta mais võeti Tõnis sõjaväkke. Sealt tuli ta tagasi uue naisega - venelase Dusjaga, keda külas kutsuti Tussaks. Sellest naisest lahutas Tõnis end ka ära. Tema kolmas naine oli Salme. Tõnise ema oli Helene Rohtväli Riisa külast. Tema neiu põlvenime ei tea, kutsuti Neitsikingu Leeniks. ... Einaril oli sündides nabanöör 3 ringi ümber kaela ja Ervinil ka 1 ring. Einari ajal tagusin puid lõhki. Kui 4. kuud Ervinit ootas, läks Tõnis sõjaväkke. Sealt võttiski uue naise, selle Tussa. Meie polnud ju ka abielus, olin vallaline. Teist last nõudsid nad omale (Tõnis ja Leeni). Ja Leeni ikka ka, et anna teine laps isale. Hiljem Artur (Leeni sugulane Neitsikingu Artur) ütles, et eks ta sellepärast küsis, et muidu hakkab alimene nõudma. Mul polnud seda peaski mitte."

3. Ka nii nimetatud „külajutte“ ei tohi ilma andmesubjekti või tema pärija (surnud isiku andmete puhul) nõusolekuta avalikustada, kui tegemist on andmetega, mille järgi on konkreetset isikut võimalik tuvastada, sellistele andmetele kehtivad kõik isikuandmete kaitse seaduses sätestatud nõuded.

4. Mida teha siis, kui näiteks ema/isa ei soovi sugupuus kirjas olla, aga tema lastel pole selle vastu midagi, kui nemad ise seal oleks? Selliseid konflikte on ette tulnud, näide ühest vastupidisest juhust: isa nõudis oma ja oma laste andmete avalikustamist sugupuus, kuid üks lastest oli sellele konkreetset vastu.

4. Kuna nõusoleku isikuandmete töötlemiseks saab anda ainult andmesubjekt ise, siis ei saa nõusolekut anda lapsed vanemate eest ega vastupidi. Samuti ei saa vanemad nõuda, et lapse andmed oleksid avalikud (täiskasvanud laste puhul). Alaealise lapse eest saab otsustada lapsevanem, kes on lapse seaduslik esindaja.

5. Kas juba avalikustatud andmeid (kõikidest trükistes, ajalehtedes (surmakuulutustes, enne sõda ilmunud üksikasjalikes kuritegude ja õnnetuste kirjeldustes), Riigi Teataja Lisas enne sõda avaldatud nimemuutmise andmed (seal on ära toodud kogu perekonnaliikmete loetelu, sh on ka märgitud (ma ei tea, kas alati), kui laps on lapsendatud), Internetist leitud teave,) võib töödelda vabalt või peab ka nende uuesti avaldamiseks andmesubjekti nõusoleku küsima?

5. Juhul, kui andmed on saadud allikast, mille andmesubjekt on avalikustanud ise või andmed on avalikustatud seaduse alusel, siis selliste andmete kasutamiseks täiendavat nõusolekut küsima ei pea. Küll on aga andmesubjektil õigus nõuda selliselt saadud andmete kustutamist.

6. Mida teha alla 30 aasta tagasi surnud inimese andmete puhul, kui IKS § 13 lg 1 määratud isikute ringist pole kedagi elus või võimalik leida (nt pärijaid)?

6. Surnud isikute andmete puhul, kelle surmast ei ole veel möödunud 30 aastat ning kelle pärijad on surnud või ei ole võimalik leida, siis sellisel juhul omab tähtsust millisest allikast on andmed saadud ning millises mahus (milliseid) andmeid töödeldakse. Kui andmed on saadud õiguspäraselt avalikustatud allikast, siis kellegi nõusolekut vaja ei ole. Nõusolekut ei ole vaja ka kui töödeldavateks isikuandmeteks on üksnes andmesubjekti nimi, sugu, sünni- ja surmaaeg ning surmafakt.

7. Kui on teada perekonnas 1930. aastatel sündinud lapsed ning teised sugulased teavad, et pere läks välismaale, kuid keegi ei tea, mis neist hiljem sai, siis mida selliste inimeste andmetega teha? Kas neid võib sugupuus esitada?

7. Kui tegemist on isikute andmetega kelle saatusest ei ole midagi teada, siis omab antud juhul jällegi tähtsust, millisest allikast andmed on saadud ning rakenduvad üldised isikuandmete töötlemise põhimõtted. Sugulased ei saa anda andmesubjektide eest nõusolekut nende isikuandmete avalikustamiseks, kui ei ole teada kas andmesubjektid elavad või mitte.

8. Surmaaega pole Eesti puuduliku andmestiku tõttu tihti võimalik kindlaks teha. Kas siin võib lähtuda "110 aasta sünnist" ja "75 aastat dokumenteerimisest" piiridest? Kas need on eelistusjärjekorras (ArhS-s on nad ühes, AvTS-s teises järjekorras)?

8. Juurdepääsupiiranguga isikuandmeid sisaldavatele dokumentidele kehtestatakse juurdepääsupiirang kui isiku surmaaega ei ole teada kuid on teada sünniaeg, siis 110 aastat sünnist. Kui on teada surmaaeg, siis 30 aastat alates surmast, kui ei ole teada sünni ega surmaaega, siis 75 aastat alates dokumendi tekkimisest.

9. Kui lapsendajalt on nõusolek tema lapsendamisandmete avalikustamiseks, siis kas seda võib nt suguvõsa kroonikas teha (Perekonnaseaduse § 77 lg 1 ütleb "Isik, kes teab lapsendamisest, peab hoidma lapsendamise saladust" ning selle järgi ei tohiks olla võimalik ka nõusoleku korral neid andmeid avalikustada)?

9. Lapsendamise andmete avalikustamise puhul lähtutakse eelkõige lapse huvidest. Kuna seadus sätestab kohustuse hoida lapsendamise saladust, siis ei ole lapsendajal õigus selliseid andmeid avalikustada, kuna see võib rikkuda lapsendatud isiku õigusi ja eraelu puutumatust.

10. Kas IKSi väljatöötamisrühma juhi Ülle Madise soovitus (esitatud raadiosaates Tehnokratt, 23.02.2008, olemas ka Internetis) lähtuda suguvõsaurimisel IKS § 16 (Isikuandmete töötlemine teadusuuringu vajadusteks), mille järgi tuleks suguvõsaurimist lugeda teaduseks, on õiguspädev?

10. Ka teadusuuringute vajadusteks andmete töötlemisel on vajalik üldjuhul andmesubjekti nõusolek või siis peab olema ülekaalukas avalik huvi (mitte avalikkuse huvi). Samuti tuleb teadusuuringu puhul kasutusele võtta turvameetmed isikuandmete kaitseks. Juhul, kui sugupuud andmed kavatsetakse internetis avalikustada ehk siis teatavaks teha piiramatu hulga kolmandatele isikutele ei ole selliste andmete edasist kasutamist enam võimalik kontrollida ning seega ei ole isikuandmed kaitstud volitamata töötlemise eest.

11. Millistel juhtudel peab suguvõsaurija andmete (sh eraeluliste ja delikaatsete, kui nende avaldamiseks on andmesubjekti nõusolek) töötlemise AKIs registreerima?

11. Juhul, kui töödeldavate andmete hulka kuuluvad delikaatsed isikuandmed (mille loetelu on ära toodud isikuandmete kaitse seaduse § 4 lõikes 2), tuleb delikaatsete isikuandmete töötlemine registreerida Andmekaitse Inspeksioonis või määrata delikaatsete isikuandmete töötlemise eest

vastutav isik (millest teavitatakse Andmekaitse Inspektsiooni) olenemata sellest kas delikaatsete isikuandmete töötlemine toimub andmesubjekti nõusolekul või seaduse alusel.

12. Kas vähem kui 30 aastat tagasi surnud inimeste surmapõhjust, kui see viitab kaudselt tervislikult seisundile (nt üldine ateroskleroos) võib avalikustada ilma IKS § 13 lg 1 määratud isikute ringi nõusolekuta? Enamasti on tegu vanemate inimeste väga levinud surmapõhjustega ning need ei anna tegelikult ülevaadet inimese tervislikust seisundist.

12. Kuna surmapõhjused loetakse delikaatseteks isikuandmeteks (näit ateroskleroos), siis saab selliste andmete avalikustamine toimuda suguvõsa uuringus ainult isikuandmete kaitse seaduse § 13 lõikes 1 määratud isikute ringi nõusolekul. Lähtudes asjaolust, et isikuandmete töötlemise üheks põhimõtteks on minimaalsuse põhimõte, siis jääb Andmekaitse Inspektsioonile selgusetuks, mis eesmärgil on vajalik suguvõsa uuringutes töödelda andmesubjektide terviseandmeid (surmapõhjuseid).

13. Seadus nõuab nõusolekut kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis. Kui nõusolek on saadetud e-kirjaga, mida võib vajadusel välja printida ehk kirjalikult taasesitada, siis kas selline (st allkirjata) nõusolek on sobiv?

13. Seadus sätestab, et isikuandmete töötlemiseks olev nõusolek peab olema antud kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis. Lisaks selgitab seadus, et kui tegemist on delikaatsete isikuandmetega tuleb andmesubjektile enne nõusoleku küsimist selgitada, et tegemist on delikaatsete isikuandmetega. Piisavaks ei saa aga pidada lihtsalt e-kirja teel antud nõusolekut kuna ei ole võimalik tuvastada kes kirja saatis. Nõusolek peab olema allkirjastatud.

14. IKS § 2 lg 1 p 1 ütleb, et "Käesolevat seadust ei kohaldata, kui isikuandmeid töötleb füüsiline isik isiklikul otstarbel". Seega n-õ oma suguvõsa sahtlisse uurida võib igaüks. Kui aga tema andmeid soovib teine inimene "oma isiklikuks otstarbeks"? Ning kui andmete koguja sureb ja tema järeltulijad soovivad anda tema andmekogu näiteks Eesti Genealoogia Seltsile, kas seda võib teha? Üldiselt võib ju öelda, et kõik suguvõsaurijad töötlevad andmeid oma isiklikuks otstarbeks ning kui nad neid avalikustavad, siis ka inimesed, kes neid andmeid kasutavad, töötlevad neid oma isiklikuks otstarbeks ehk oma huvi rahuldamiseks oma põlvnemise, sugulaste, päritolu ehk laiemalt öeldes perekonnaloos vastu. Avalikustatud andmeid ei tohiks seega kasutada ainult näiteks ajakirjanikud, pangad jmt, kes kasutaksid andmeid oma tööks.

14. Andmekaitse Inspektsioon ei nõustu Teie seisukohaga, et kõik suguvõsaurijad töötlevad andmeid isiklikuks otstarbeks kui need avalikustatakse kolmandatele isikutele. Selleks, et saada teada oma päritolu ja põlvnemist ei ole vajalik andmeid avalikustada (internetis). Samuti ei saa sellisel juhul kui andmed on avalikustatud internetis keelata teistel nende kasutamist (ajakirjandus), sest tegemist oleks andmetega, mis on saadud avalikust allikast.

15. Paljud eeltoodud küsimused langevad ära, kui oleks selgelt kokku lepitud põhimõttes, mis lähtub Rahvastikuregistri seaduse §77 lg 1 tuleneva põhimõttest. Nimelt selgub viidatud lõikest, et rahvastikuregistri andmeid võib kolmandatele isikutele väljastada (seaduses ette nähtud korras), kui andmesubjekt ei ole kehtestanud oma andmetele juurdepääsupiirangut. Järelikult on üldine eeldus, et igaühe andmeid võib saada, kui ta ei ole seda keelanud. Mitte ei valitse vastupidine põhimõte - kellegi andmeid ei tohi saada, kuni ta pole seda lubanud. Olen isiklikult seisukohal, et lihtisikuandmete puhul, mille hulka suguvõsaurimise eesmärgist tulenevalt tuleb lugeda ka andmed vanemate kohta ehk põlvnemisandmed, tuleb rakendada sama põhimõtet - kui inimene pole seda keelanud, on vaikimisi eeldus, et ta seda lubab. Hetkel aga puudub mehhanism sellise keelamise kontrolliks. Kuna valdav osa praegu elavatest andmesubjektidest on esindatud rahvastikuregistris, siis oleks see üks võimalus sellise mehhanismi loomiseks. Probleemne võib aga olla nende andmete kontroll (see peaks

olema suguvõsauurijale hõlbus ning tasuta, kuna tegu on tihti tuhandete inimeste andmetega ühes sugupuus).

15. Rahvastikuregistri seaduse § 77 lõige 1 toob ära andmesubjekti õigused, mis ei tähenda aga seda, et kui isik ei ole oma andmetele rahvastikuregistris juurdepääsupiirangut kehtestanud, siis võib neid andmeid kolmandatele isikutele edastada. Füüsilisele ja juriidilisele isikule rahvastikuregistris andmete väljastamise kord on sätestatud rahvastikuregistri seaduse §-ides 71 ja 72. Lähtudes asjaolust, et suguvõsauurijad soovivad ka saadud andmed avalikustada (saada avalikuks kasutamiseks trükiväljaandes, internetis jne), siis selliseks otstarbeks on rahvastikuregistril õigus andmeid väljastada üksnes andmesubjekti nõusolekul või avaliku ülesande täitmiseks, mis tuleneb seadusest.

Kui sellise soovitusliku juhendi tegemine võetakse töökavva, siis pakun välja võimaluse selles konsultandina (suguvõsauurijate esindajana) osaleda, kuna olen kursis vastavate probleemide ning nende üksikasjadega, samuti kokku puutunud vastava valdkonna seadustega paljude aastate jooksul (sh Riigikohtus ning muudes kohtutes).

Juhime Teie tähelepanu ka asjaolule, et igasugune isikuandmete avalikustamine meedias kujutab andmesubjekti privaatsusele suuremat ohtu kui muul viisil töötlemine, kuna avalikustatud andmete puhul ei ole enam võimalik kontrollida kelle poolt ja milleks neid andmeid edaspidi kasutatakse.

Täname Teid saadetud märgukirja eest. Andmekaitse Inspektsioonil ei ole käesoleval ajal koostatud soovituslikku juhendit suguvõsauurijatele isikuandmete töötlemiseks, kuid Andmekaitse Inspektsioon tegeleb ka edaspidi Teie kirjas tõstatatud küsimustega.

Juhin teie tähelepanu ka sellele, et suguvõsauurijad on enamasti inimesed, kes on huvitatud kõikvõimalikest andmetest ning neid ka koguvad ja paljud soovivad avalikustada. Rangete piirangute vajalikkust ei peeta mõistlikuks, kuna igaüks oma töös kohtab sadade või tuhandete töödeldavate inimeste andmete hulgas vaid mõnda üksikut, kes ehk ei soovi oma (täpseid) andmeid avalikustada. See tähendab ka seda, et uurijatel ei ole võimalik ega ka tahtmist järgida üldsõnalisi soovitusi "igaühelt endalt võiks nõusolek olla", kui see puudutab vaid tavalisi põlvnemisandmeid. Seadusi oskame samuti lugeda ning mõned uurijad, kes on pöördunud AKI poole oma küsimusega, on saanud vastuseks portsu seaduste tsitaate, kuid mitte sisulist süvenemist küsimusse ega oma probleemile lahenduse pakkumist.

Lugupidamisega
Fred Puss
Eesti Genealoogia Seltsi juhatuse liige
fred@isik.ee
Tel/faks 742 0882, mobiil 528 8329

Teadmiseks: Õiguskantsler

Austusega

Urmas Kukk
Andmekaitse Inspektsiooni
peadirektor

Elve Adamson
682 87 11